

УДК 343.13

DOI: 10.31733/2078-3566-2020-4-352-356

Денис УСАТКІН,[©]

аспірант

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ПІДОЗРЮВАНОГО ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ГРУПОВОГО ПОРУШЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Висвітлено деякі аспекти розслідування групового порушення громадського порядку. Розглянуто організаційно-тактичні заходи щодо проведення допиту підозрюваного для більш швидкого та ефективного їх розслідування.

Зазначено, що групове порушення громадського порядку характеризується великою кількістю його учасників. Тому допит є досить характерною слідчою (розшуковою) дією під час його розслідування. Крім того, ефективне проведення допиту надає змогу надалі кваліфікувати діяння відповідно до Кримінального кодексу України. Оскільки поряд із зазначеним складом кримінального правопорушення постійно відбувається вчинення масових заворушень та групового хуліганства.

Ключові слова: групове порушення громадського порядку, організація, планування, тактика, слідчі (розшукові) дії, допит.

Постановка проблеми. Групове порушення громадського порядку характеризується великою кількістю його учасників. Тому допит є досить характерною слідчою (розшуковою) дією під час його розслідування. Крім того, ефективне проведення допиту надає змогу надалі кваліфікувати діяння відповідно до Кримінального кодексу України. Оскільки поряд із зазначеним складом кримінального правопорушення постійно вчиняються масові заворушення та групове хуліганство. Тому, актуальність дослідження окремих аспектів проведення допиту під час розслідування групового порушення громадського порядку не викликає сумнівів.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Вивченням тактики проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування окремих кримінальних правопорушень займалися такі відомі науковці, як В. П. Бахін, Р. С. Белкін, В. М. Глібко, А. Л. Дудніков, А. В. Дулов, В. А. Журавель, А. В. Іщенко, О. Н. Колесніченко, В. О. Коновалова, В. С. Кузьмічов, М. І. Порубов, М. В. Салтєвський, Р. Л. Степанюк, К. О. Чаплинський, Л. Д. Удалова, В. Ю. Шепітько, М. П. Яблоков та ін. Але потрібно зазначити, що наше дослідження є комплексним підходом до визначення організаційно-тактичного забезпечення проведення допиту підозрюваного під час розслідування групового порушення громадського порядку.

Метою статті є дослідження організаційно-тактичного забезпечення проведення допиту підозрюваного під час розслідування групового порушення громадського порядку.

Виклад основного матеріалу. Говорячи про поняття допиту, зазначимо, що ми підтримуємо позицію В. А. Журавля, який визначає його як процесуальну дію, що являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, які беруть у ньому участь, спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини у справі [5, с. 252].

Загалом, допит – це найбільш поширений спосіб одержання доказів під час розслідування групового порушення громадського порядку. Безумовно, необхідною передумовою допиту є підготовка до нього. Вона охоплює низку конкретних заходів: а) вивчення матеріалів провадження; б) ознайомлення з даними про особу допитуваного; в) складання плану допиту (у разі потреби). Найбільша складність під час розслідування кримінальних проваджень зазначеної категорії полягає в організації допитів в умовах необхідності збирання інформації про подію, очевидцями якої була велика кількість

осіб, багато з яких могли бути її учасниками. Для того щоб слідчі працювали узгоджено і цілеспрямовано, а результати їх дій можна було аналізувати і використовувати, у кожному окремому випадку складаються спеціальні анкети, в яких надано перелік питань, за допомогою яких забезпечується отримання всіх необхідних даних [1, с. 20].

Аналіз даних анкетування працівників поліції дозволив виокремити наступні слідчі ситуації, що найчастіше трапляються в ході допиту підозрюваного під час розслідування групового порушення громадського порядку:

– підозрюваний добровільно повідомляє інформацію про обставини учинення кримінального правопорушення, конфліктна ситуація відсутня (23 %);

– підозрюваний повідомляє інформацію про обставини вчинення протиправних дій, проте не висвітлює її у повному обсязі (15 %). Це відбувається через страх помсти з боку співучасників (11 %), у зв'язку із залежністю від організатора кримінального правопорушення (8 %), зацікавленістю в результатах розслідування (81 %);

– підозрюваний не бажає давати правдиві і повні показання – наявність конфліктної ситуації (48 %);

– підозрюваний повністю відмовляється від спілкування зі слідчим, відмовляється давати показання та брати участь у проведенні окремих слідчих (розшукових) дій (16 %);

– підозрюваний не заперечує факт і зміст протиправних дій, проте заперечує свою участь у їх вчиненні (8 %).

З приводу цього В. О. Коновалова зазначає, що, визначаючи тактичні прийоми допиту й оцінюючи отримані показання, необхідно з'ясувати:

– умови, в яких свідок або підозрюваний спостерігав предмети і явища (удень, вночі, близько, далеко, тобто об'єктивні чинники);

– психічний стан допитуваного на момент сприйняття чи після нього (був свідок зляканий, вражений, хвилювався, знаходився у несвідомому стані, сп'янінний тощо);

– загальний стан органів почуттів людини (стан зору, органів слуху, нюху тощо);

– загальну здатність до конкретного сприймання й запам'ятовування (зі слів допитуваного потрібно уточнити, що він краще сприймає й запам'ятовує – колір, номер, прізвища тощо) [4, с. 9].

У процесі допиту, як зазначає А. М. Клім, доречно застосовувати такі групи тактичних прийомів, які:

1) спонукають допитуваного до міркувань і давання свідчень (постановка запитань, що дозволяють уточнити, яка саме інформація відома допитуваному; постановка нагадуючих запитань, уточнення емоційного стану допитуваного, обстановки, умов, за яких формувалися його свідчення, оживлення асоціативних зв'язків з метою відновлення у пам'яті сприйнятих ним чинників);

2) здійснюють психологічний тиск на допитуваного (наміри допитуваного відмовитися від протидії і введення слідства в оману, створення уяви про безнадійність таких спроб, використання сумнівів допитуваного у спроможності дотримуватися до кінця обраної ним негативної позиції, пред'явлення зненацька найбільш важливих доказів);

3) застосовувані у безконфліктних ситуаціях (створення доброзичливої обстановки на допиті, що сприяють даванню повних і достовірних свідчень, актуалізація асоціативних зв'язків та надання допомоги у згадуванні сприйнятих допитуваним фактів, постановка уточнюючих питань з метою не допустити у свідченнях прогалин та неточностей);

4) використовувані у конфліктних ситуаціях (створення на допиті суворо робочої обстановки, яка була несприятливою для вираження неприязні до слідчого, а навпаки, викликала б повагу до нього, подолання негативної позиції, створення враження про повну поінформованість слідчого про обставини провадження, переконання допитуваного у безкорисності конфліктувати, суперничати та приховувати відомі йому факти тощо) [2, с. 33].

Зі свого боку М. П. Хайдуков виділив такі групи класифікації тактичних прийомів:

– приховування намірів слідчого щодо мети впливу;

– створення в учасників досудового слідства уявлення про майже повну поінформованість слідчого стосовно обставин учиненого злочину і наявності доказів, що викривають злочинця;

– створення у певного учасника досудового слідства уявлення про те, що інші учасники надали правдиві свідчення;

– виявлення прихованих об'єктів та осіб, які переховуються;

– прийоми, спрямовані на створення в учасників досудового слідства уявлення про недостатню поінформованість слідчого стосовно відомостей, що є достатніми як для викриття в неправді несумлінних учасників, так і для розслідування злочину загалом [10, с. 64].

Як бачимо, тактичних прийомів, що визначають різні науковці, досить багато. Ми переконані, що вони надають допомогу в ході проведення допитів. Водночас на основі аналізу анкетування співробітників слідчих підрозділів поліції нами визначено основні тактичні прийоми допиту під час розслідування групового порушення громадського порядку, зокрема:

- встановлення психологічного контакту із допитуваним (100 %);
- викладання показань у формі вільної розповіді (88 %);
- постановку запитань (92 %);
- застосування науково-технічних засобів (65 %);
- пред'явлення доказів (49 %);
- створення уявлення про інформованість слідчого (47 %).

Розглянемо деякі з них. Ми погоджуємося з М. І. Порубовим, який рекомендує з метою викриття допитуваного щодо його заяви про алібі використовувати такий прийом: детально зафіксувати його свідчення про події дня, коли вчинено злочин, і запропонувати йому занести саме цю частину протоколу. Це пояснюється тим, що людина фізично не в змозі точно запам'ятати всіх фактів кожного прожитого дня, тому запам'ятовує найбільш яскраві з них. Зрозуміло, що злочин належить до розряду незвичайних подій, тому день, коли він був вчинений, краще запам'ятовується. Крім того, правопорушник, продумуючи алібі, прагне утримати у пам'яті обставини події. Слідчий у процесі допиту запитує в підозрюваного, чим пояснити той факт, що він так докладно запам'ятав якраз день учинення злочину, а дні, що йому передували та наступні, так погано запам'ятав. Зазначений прийом здебільшого дозволяє встановити навмисну неправду в показаннях підозрюваного [7, с. 195].

Переважно допит починається з вільної розповіді допитуваної особи. Водночас найчастіше вільна розповідь не дає вичерпної інформації. Адже особа може не надавати значення яким-небудь відомим йому обставинам, вважаючи їх неістотними для слідства, а тому не згадує про них. Іноді свідок не вміє точно сформулювати думку, забуває щось тощо. У цьому застосовують такий тактичний прийом, як допит у формі запитань [6, с. 31]. Процес відтворення інформації у вербальній формі нерідко являє собою певні складнощі для допитуваного. Відтворення, як і пам'ять загалом – це динамічний активний процес, що ґрунтується на гнучких рухомих зв'язках і піддається свідомому контролю. Зв'язок відтворення з процесами мислення відомий давно. Дійсно, у відтворенні інформації процеси мислення відіграють дуже важливу роль. Очевидно, що вирішення складного завдання вимагає участі не тільки пізнавальних, але й інших психічних процесів, однак провідна роль належить саме пізнавальним розумовим процесам. Змістом відтворення є відновлення того, що було сприйнято в минулому; розумові ж операції тут є як засоби, що допомагають адекватному правильному відображенню минулих подій [9, с. 24]. Тому після вільної розповіді починається постановка запитань. Для послідовної та правильної постановки запитань необхідно визначити предмет допиту.

Як зазначають О. Р. Ратінов і Ю. П. Адамов, слідчому не потрібно вдаватися до брехливих тверджень, тому що він має необмежений запас засобів. Зокрема, відмова повідомляти дані, які бажають дізнатися зацікавлені особи, замовчування, репліки і заяви, що допускають багатозначне тлумачення, створення ситуацій, які приховують дійсність, різноманітні запитання, які можуть викликати ті чи інші здогадки допитуваного. Такий характер дій, на їхню думку, не суперечить критеріям допустимості тактичних прийомів [8, с. 101].

І дійсно, під час розслідування досліджуваного виду кримінального правопорушення не всі особи розуміють важливість тих чи інших обставин для розслідування. Саме тому постановка запитань після вільної розповіді є просто необхідною. Тому наступними прийомами, що спрямовані на виявлення та корективу добросовісної помилки у показаннях, саме вони і будуть. Пред'явлення речових доказів в натурі надає змогу здійснити більший вплив на правопорушника. Головне в цьому, по-перше, підібрати найбільш доцільні докази, а, по-друге, вибрати для цього правильний та відповідний момент допиту. Ми підтримуємо позицію В. С. Комаркова, який здійснив класифікацію способів пред'явлення доказів так:

- за характером використання доказів у розслідуванні (пред'явлення доказів на

одному допиті; пред'явлення доказів у ході низки допитів однієї особи);

– за характером взаємозв'язку доказів у кримінальній справі (роздільне пред'явлення одиничних доказів; пред'явлення комплексу взаємозв'язаних доказів; пред'явлення всієї системи доказів);

– за характером демонстрації доказів на допиті (згадка про наявні докази на допиті; перерахування наявних доказів із вказівкою джерел їх походження; показ доказів допитуваному не повністю, як би ненавмисно; надання допитуваному можливості розглянути, вивчити доказ);

– за характером додаткових умов, що підсилюють дію на допитуваного пред'явлених доказів (несподіване пред'явлення доказів; пред'явлення доказів після попереднього з'ясування обставин, пов'язаних з ними; пред'явлення доказів і роз'яснення їх значення у кримінальному провадженні; використання науково-технічних засобів для роз'яснення допитуваному особливостей доказів, що пред'являються; супровід пред'явлення доказів описам передбачуваного ходу події, що розслідується, і його обставин) [3, с. 32].

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що під час розслідування групового порушення громадського порядку досить характерною слідчою (розшуковою) дією є допит. На основі аналізу анкетування співробітників слідчих підрозділів поліції нами визначено основні тактичні прийоми допиту під час розслідування групового порушення громадського порядку, зокрема: встановлення психологічного контакту із допитуваним (100 %); викладання показань у формі вільної розповіді (88 %); постановку запитань (92 %); застосування науково-технічних засобів (65 %); пред'явлення доказів (49 %); створення уявлення про інформованість слідчого (47 %). Ефективне застосування визначених тактичних прийомів дозволить уповноваженій особі найбільш швидко досягнути мети проведеного досліджуваної слідчої (розшукової) дії.

Список використаних джерел

1. Зверев Ю. А. Организация и отдельные тактические приемы допроса. *Следственная практика*. Вып. 145. Москва : Юрид. лит., 1985. С. 18–23.
2. Клим А. М. Криминалистическая методика расследования злоупотребления властью или служебными полномочиями / под ред. В. Ф. Ермоловича. Минск : Амалфея, 2000. 82 с.
3. Комарков В. С. Тактика допроса. Харьков, 1975.
4. Коновалова В. Е. Тактика допроса свидетелей и обвиняемых. Харьков : Изд-во ХГУ, 1956. 129 с.
5. Глібко В. М., Дудніков А. Л., Журавель В. А. Криміналістика : підр. для студ. юрид. ВНЗ / за ред. В. Ю. Шепітька. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. 452 с.
6. Олійник О. Допит свідка і потерпілого. *Віче: громадсько-політичне і теоретичне видання*. 2009. № 21. С. 30–33.
7. Порубов Н. И. Допрос в советском уголовном судопроизводстве. Минск : Выш. шк., 1973. 368 с.
8. Ратинов А., Адамов Ю. Лжесвидетельство. Москва, 1976. С. 101–102.
9. Ситковская О. Д. Психология свидетельских показаний : науч.-метод. пособ. Москва [б. и.], 2006. 86 с.
10. Хайдуков Н. П. Тактико-психологические основы воздействия следователя на участвующих в деле лиц. Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1984. 124 с.

Надійшла до редакції 09.12.2020

References

1. Zverev Yu. A. Organizaciya i otdelnye takticheskie priemy doprosa [Organization and individual tactics of interrogation]. *Sledstvennaya praktika*. Vyp. 145. Moskva : Yurid. lit., 1985. S. 18–23. [in Rus.].
2. Klim A. M. Kriminalisticheskaya metodika rassledovaniya zloupotrebleniya vlastyu ili sluzhebnyimi polnomochiyami [Forensic methodology for investigating abuse of power or official authority] / pod red. V. F. Ermolovicha. Minsk : Amalfeya, 2000. 82 s. [in Rus.].
3. Komarkov V. S. Taktika doprosa [Interrogation tactics]. Harkov, 1975. [in Rus.].
4. Konovalova V. E. Taktika doprosa svitatelej i obvinyaemyh [Tactics for interviewing witnesses and accused]. Harkov : Izd-vo HGU, 1956. 129 s. [in Rus.].
5. Hlibko V. M., Dudnikov A. L., Zhuravel V. A. Kryminalistyka [Criminalistics] : pidr. dlia stud. yuryd. VNZ / za red. V. Yu. Shepitka. Kyiv : Vydavnychiy Dim «In Yure», 2001. 452 s. [in Ukr.].
6. Oliinyk O. Dopyt svidka i poterpiloho [Interrogation of a witness and a victim]. *Viche: hromadsko-politychne i teoretychne vydannia*. 2009. № 21. S. 30–33. [in Ukr.].
7. Porubov N. I. Dopros v sovetском уголовном судопроизводстве [Interrogation in Soviet Criminal Proceedings]. Minsk : Vysh. shk., 1973. 368 s. [in Rus.].
8. Ratinov A., Adamov Yu. Lzhesvidetelstvo [Perjury]. Moskva, 1976. S. 101–102. [in Rus.].
9. Sitkovskaya O. D. Psihologiya svidetelskih pokazaniy : nauch.-metod. posob. Moskva [b. i.],

10. Hajdukov N. P. Taktiko-psihologicheskie osnovy vozdejstviya sledovatelya na uchastvuyushih v dele lic [The tactical and psychological foundations of the influence of the investigator on the persons involved in the case]. Saratov : Izd-vo Sarat. un-ta, 1984. 124 s. [in Rus.].

SUMMARY

Denys H. Usatkin. Organizational and tactical support for the interrogation of a suspect in the investigation of a group violation of public order. The article deals with covering some aspects of the investigation of a group violation of public order. Organizational and tactical measures for interrogation of the suspect are considered for faster and more effective investigation.

The author has noted that the group violation of public order is characterized by a large number of its participants. Therefore, the interrogation is a very typical investigative (search) action in its investigation. In addition, the effective conduct of interrogation makes it possible to further qualify the act in accordance with the Criminal Code of Ukraine. Because along with the specified structure of a criminal offense mass riots and group hooliganism are constantly committed.

The author supports the position that the interrogation is a regulated by criminal procedure information and psychological process of communication of persons involved in it, aimed at obtaining information about the facts known to the interrogated that are important for establishing the truth in criminal proceedings.

It has been determined that interrogation is the most common way to obtain evidence in the investigation of a group violation of public order. Of course, a necessary precondition for interrogation is preparation for it. It covers a number of specific activities: study of the materials of the proceedings; acquaintance with the data on the identity of the interrogated; if necessary - drawing up an interrogation plan. The greatest difficulty in investigating cases of this category is the organization of interrogations in the context of the need to gather information about the event, which was witnessed by a large number of people, many of whom could be participants.

Based on the analysis of the survey of police investigators, the author has identified the main tactics of interrogation in the investigation of group violations of public order, in particular: establishing psychological contact with the interrogated (100%); teaching testimony in the form of a free story (88%); asking questions (92%); application of scientific and technical means (65%); presentation of evidence (49%); creating an idea of the investigator's awareness (47%).

Keywords: *group violation of public order, organization, planning, tactics, investigative (search) actions, interrogation.*

УДК 343.232

DOI: 10.31733/2078-3566-2020-4-356-361

Ірина ШИЛО[©]

викладач

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

КРИМІНАЛЬНО-ПРОВОА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОКАРАНЬ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРОСТУПКИ

Надано кримінально-правову характеристику покаранням, передбаченим за кримінальні проступки. Визначено, які покарання можуть бути застосовані судом як основні та додаткові. Проаналізовано розміри основних покарань у вигляді штрафу, громадських робіт, виправних робіт, арешту, обмеження волі, позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, службового обмеження для військовослужбовців, тримання в дисциплінарному батальйоні. Опрацьовано статистичні дані Генеральної прокуратури України щодо зареєстрованих кримінальних проступків та результатів їх досудового розслідування за липень-листопад 2020 року.

Ключові слова: *класифікація кримінальних правопорушень, кримінальний проступок, кримінальна відповідальність, покарання, покарання, не пов'язані з позбавленням волі.*

Постановка проблеми. Законодавча регламентація кримінального проступку у вітчизняній класифікації кримінально караних діянь дозволяє виокремити кримінальні правопорушення, суспільна небезпечність яких є меншою, порівняно із злочинами. За-

© Шило І. В., 2020

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-9134-134X>

alexandra_skok@ukr.net